

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O . P . S . , ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OSOBNOSTI PACHATELŮ SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ

Autor práce: Helena Kovaříková, DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: JUDr. Jan Bouchal

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Janu Bouchalovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

KOVAŘÍKOVÁ, H . *Osobnosti pachatelů domácího násilí: bakalářská práce.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o . p . s ., 2016. 51 s . Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Jan Bouchal.

Klíčová slova: oběť, osobnost pachatele, parafilie, poruchy sexuální preference, sexualita, statistika, trestní právo, znásilnění

Bakalářská práce s názvem Osobnosti pachatelů sexuálního násilí je rozčleněna do šesti kapitol. První kapitoly jsou věnovány psychologické části práce, kde je nastíněn vývoj a předmět oboru sexuologie a dále je zde provedena základní analýza osobnosti pachatele sexuálního násilí a jeho oběti. Čtvrtá kapitola práce rozebírá problematiku právní úpravy trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a je doplněna rozбором skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Pátá o mýtech. Šestá kapitola pak prezentuje nezbytné statistické přehledy vývojového trendu problematiky sexuálně motivované trestné činnosti na území naší republiky v letech 2008 až 2013.

ABSTRACT

KOVAŘÍKOVÁ, H . *Personality of the Offenders of Sexual Violence: Bachelor thesis*. České Budějovice The College of European and Regional Studies, 2016. 501p .
Supervisor : JUDr. Jan Bouchal

Key words: victim, personality of offender, paraphilias, sexuality, statistics, criminal law, rape

This bachelor thesis titled *Personality of the Offenders of Sexual Violence* is divided into five chapters. Two chapters deal with the psychological part of the thesis, focused on the evolution and the subject of the sexuology. The personality of the sexual violence offenders and the personality of the victims is also analysed there. Fourth chapter is about the legal aspects of the offenses against the human dignity in sexual issue. The five chapters of myths. The six chapters is focused on the statistic reports.

Obsah

Úvod.....	7
1 Cíl a metodika bakalářské práce	9
2 Sexuologie a sexualita.....	10
2.1 Úvod do problematiky a definice pojmů.....	11
2.2 Poruchy sexuální preference (parafilie)	13
3 Osobnost pachatele sexuálního násilí a jeho oběti.....	19
3.1 Obecný pohled na osobnost pachatele sexuálních deliktů	21
3.2 Oběť sexuálního deliktu	27
4 Sexuální násilí a právo v České republice.....	30
4.1 Rozbor skutkové podstaty trestného činu znásilnění.....	33
5 Mýty o znásilnění.....	38
6 Statistické přehledy mravnostní kriminality za období 2008-2013 na území České republiky a na území Středočeského kraje.....	42
Závěr	45
Seznam použitých zdrojů	47
Přílohy.....	50

Úvod

Zahrnuje stručný a výstižný popis zkoumané problematiky, charakterizuje stav poznání nebo praxe v oblasti, která je předmětem bakalářské práce. V bakalářské práci se budeme zabývat, jak již název naznačuje, pachateli, kteří se dopouští sexuální agrese. Práce je rozčleněna do šesti kapitol, ve kterých se budeme snažit přiblížit problematiku související s psychologií pachatelů sexuálně motivovaných činů a právními aspekty jejich konání. Práce tak zahrnuje části věnující se psychologii, sexuologii, právu a v neposlední řadě rovněž statistickým výstupům.

Důvodem, proč je práce zaměřena na osobnosti pachatelů páchajících sexuální násilí je to, že jde o velice závažný problém, na který se zapomíná a pozornost forenzní psychologie je v současné době věnována především obětem. Dle autora této práce je ale snaha pochopit pachatele klíčovým prvkem při řešení sexuálně motivovaných trestných činů a zároveň i cestou, která nám ukáže směr, na který je třeba zacílit prevenci a pomoc jak pachatelům, tak i obětem. Vzhledem k tomu, že sexualita má v sobě jak biologické, tak i sociální aspekty, považuje se za důležité přiblížit pohled na tuto oblast jak z hlediska psychologického (a s ním úzce souvisejícího hlediska biologického), tak i z hlediska řešícího právní oblast.

V druhé kapitole této práce se zaměříme na představení oboru sexuologie, a to včetně krátkého exkurzu do jeho historie. Bude zde zmíněna základní definice a nejčastěji používané pojmy tohoto oboru (ve vztahu k námětu práce). V této kapitole budou rovněž čtenáři seznámeni s poruchami sexuální preference (parafiliemi), jak jsou definovány v rámci Mezinárodní klasifikace nemocí a budou zde zmíněna i jména některých známých pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů z Československé krimi-historie. Čtenáři budou rovněž seznámeni s tím, jak se jednotlivé poruchy projevují přímo u parafiliků v jejich jednání.

Třetí kapitola bude věnována již samotnému rozboru osobnosti pachatele sexuálního násilí. Bude zde představen obecný pohled na pachatele sexuálních deliktů a rovněž přiblížena osobnost pachatele trestného činu znásilnění.

V kapitole čtvrté se budeme zabývat problematikou právní úpravy trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti z obecného hlediska a dále bude předložen rozbor skutkové podstaty trestného činu znásilnění.

Kapitola pátá bude věnována mýtům.

Kapitola šestá bude věnována nezbytným výstupům statistických přehledů mravnostní kriminality na našem územní za období let 2008 až 2013.

V závěru práce budou shrnuty poznatky, které byly získány během jejího zpracování a bude zde pokus o nastínění čtenářům vlastní názor autora na celou problematiku a navrhnutá možnost, jak díky pochopení osobnosti pachatele lze pomoci obětem těchto velice závažných deliktů.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Jednou z částí morálky (tedy etnických pravidel, kterými se řídí společnost) je i sexuální morálka. Je ale částí proměnlivou s ohledem na historický vývoj, společenské proměny a normativní změny.

Každá společnost vytváří regulativní normy, které sexuální chování a vůbec lidskou sexualitu udržují v zákonném rámci.

Sexuálního násilí je společností vnímáno jako jeden z nejzávažnějších zásahů proti lidské svobodě a životu. V současné době se většina studií zabývá především oběťmi sexuálního násilí. Z důvodu, že se jedná o tak závažný problém, je považováno i za důležité, aby byla pozornost věnována právě osobnostem pachatelů tohoto násilí, protože může nastínit cestu, která by ukázala směr, kterým je třeba zacílit prevenci a pomoc nejen k obětem, ale i k samotným pachatelům. Při tvorbě bakalářské práce bude využit kvantitativní a kvalitativní výzkum – analýza odborné literatury a právních předpisů se zaměřením na problematiku sexuálního násilí, a vyhodnocení policejních statistik.

Jak již z názvu bakalářské práce vyplývá, důraz je kladen nejen na teoretickou část, ve které je shrnuta a hodnocena právní úprava zabývající se násilných sexuálních trestních činů, ale rovněž na část praktickou, která je zaměřena na postup příslušníků Policie České republiky na místech incidentů se znaky sexuálního násilí. V praktické části práce je navíc proveden rozbor případu sexuálního násilí. Dále cílem bakalářské práce je zhodnotit současnou právní úpravu problematiky sexuálních trestných činů a dále především zhodnotit řešení tohoto fenoménu z hlediska policejní činnosti a dále Cílem bakalářské práce je zdůraznit důležitost prevence a osvěty mezi širokou veřejností, a to od diskuzí vedených ve školských zařízeních, až po preventivní programy v rámci nejrůznějších pracovišť, týkající se správného vnímání varovných signálů ve svém okolí. Pomocí výstupů z policejních statistik bude demonstrováno, jak velkým rizikem je v současné době sexuální násilí.

2 Sexuologie a sexualita

Lidskou sexualitu lze zkoumat z řady hledisek, jakými jsou biologické danosti, psychologické aspekty, sociální postoje ad.

Počátek studia lidské sexuality z odborného hlediska, je zasazen do 20. let 19. století. Samotný obor lékařské sexuologie, který zkoumá pohlavnost člověka zejména z medicínského pohledu, je pro většinu lidí jistě spjat se jménem zakladatele psychoanalýzy Sigmunda Freuda. Nicméně u zrodu moderní lékařské sexuologie stojí především Richard von Krafft-Ebing (1840 – 1902), který ve svém díle *Psychopathia sexualis* z roku 1886 popsal mnoho kazuistik a zavedl odborné názvosloví. Dalšími významnými osobnostmi počátků moderní sexuologie jsou například Havelock Ellis (1859 – 1939), Albert Moll (1862 – 1939), Magnus Hirschfeld (1868 – 1935), Iwan Bloch (1872 – 1922) nebo Alfred Kinsey (1894 – 1956).¹

Předmětem lékařské sexuologie jsou především zdravotní poruchy ve sféře lidského rozmnožování, pohlavních dysfunkcí a poruch sexuální preference. Součástí studia není pouze pohlavní aktivita omezená na fázi vzrušení na pohlavních orgánech, ale zabývá se rovněž fází dvoření.²

Lékařská sexuologie má dlouhou tradici i na našem území. První instituce zaměřená na sexuologii byla založena při Univerzitě Karlově v roce 1921 pod názvem „Ústav pro studium sexuální patologie“ a jejím přednostou byl Ferdinand Pečírka (1856 – 1922). Na tento institut navázal „Sexuologický ústav“ 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze, založený v roce 1935. Od jeho založení byl až do roku 1974 (tedy celých 39 let!) jeho přednostou Josef Hynie (1900 – 1989), zakladatel české sexuologické školy. Josef Hynie se významně zasadil o to, aby se sexuologie stala respektovaným oborem. Toto podpořil mimo jiné také tím, že v roce 1968 zorganizoval první mezinárodní sexuologický kongres v poválečném Československu „Symposium Sexuologicum Pragense“. Hlavní témata kongresu:

- sex a společnost;
- sexuální deviace;

¹ BRICHČÍN, S., KALVACH, Z. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, s. 81.

² BRICHČÍN, S., KALVACH, Z. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, s. 81.

- sexuální poruchy u mužů a žen;
- antikoncepce;
- somatosexuální problémy.³

Mezi další významné osobnosti české sexuologie patří například Kurt Freund (1914 – 1996; vynálezce falopletysmografie, autor první české monografie o homosexualitě a zakladatel teorie sexuálního motivačního systému), Jan Raboch (1917 – 2002; přednosta Sexuologického ústavu v letech 1974 až 1989; v roce 1977 zvolen prezidentem IASR – International Academy of Sex Research), Jaroslav Zvěřina (nar. 1942; přednosta Sexuologického ústavu v letech 1989 až 2012), Radim Uzel (nar. 1940) nebo Petr Weiss (nar. 1954).⁴

V Československu se sexuologie, jako mezioborová lékařská specializace, začala vyučovat v 70. letech 20. století. Díky tomu, že se sexuologie stala uznávaným vědním oborem, začaly postupně na našem území vznikat sexuologické ambulance a sexuologická oddělení při psychiatrických léčebnách. První lůžkové sexuologické oddělení v Československu vzniklo v roce 1976 v Horních Beřkovicích. Sexuologické oddělení, při asi nejznámější české psychiatrické léčebně v Praze Bohnicích bylo založeno v roce 1986.⁵

2.1 Úvod do problematiky a definice pojmů

Sexualita představuje jeden ze základních individuálních i interpersonálních motivů v životě člověka. Zahrnuje biologické, psychologické a sociální faktory.

Pro určení sexuální motivace a sexuální preference jedince, s užším pohledem na sexualitu odlišnou od většinové společnosti je třeba určit rovněž rozměr, jakým sexuální deviace chápeme. V tomto případě se plně ztotožňuji s názorem Wiesse, který ve své knize předkládá následující výčet:

³ SEXUOLOGICKÝ ÚSTAV Všeobecné fakultní nemocnice v Praze a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. *Historie české sexuologie*. [online]. [cit. 26.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vfn.cz/pracoviste/kliniky-a-oddeleni/sexuologicky-ustav/historie-ceske-sexuologie/>.

⁴ SEXUOLOGICKÝ ÚSTAV Všeobecné fakultní nemocnice v Praze a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. *Historie české sexuologie*. [online]. [cit. 26.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vfn.cz/pracoviste/kliniky-a-oddeleni/sexuologicky-ustav/historie-ceske-sexuologie/>.

⁵ SEXUOLOGICKÝ ÚSTAV Všeobecné fakultní nemocnice v Praze a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. *Historie české sexuologie*. [online]. [cit. 26.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.vfn.cz/pracoviste/kliniky-a-oddeleni/sexuologicky-ustav/historie-ceske-sexuologie/>.

- podstatnými faktory určujícími sexuální motivaci jsou faktory biologické;
- neexistuje kontinuita mezi deviací a normou tzn., že lidé nejsou „méně“ nebo „více“ deviantní, jsou deviantní nebo nedevariantní;
- sexuální deviace je celoživotní a trvalou charakteristikou individua (tzn. že léčbou, trestem a ani jinými prostředky nelze měnit sexuální preference – lze pouze modifikovat sexuální chování, tedy vnější projevy sexuální preference).⁶

Vzhledem k hlavnímu tématu této práce se v následujících řádcích zaměříme na přiblížení některých pojmů, které přímo souvisí s oblastí sexuologie zaměřené na poruchy sexuální preference:

- Parafilie: poruchy sexuální preference. Jedná se o poruchy, které jedinci působí distres a osobní nebo sociální problémy. Seznam parafilií je zaveden v Mezinárodní klasifikaci nemocí.
- Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MNK-10): publikace, která kodifikuje systém označování a klasifikace lidských onemocnění, poruch, zdravotních problémů a dalších příznaků, situací či okolností, publikovaný Světovou zdravotnickou organizací (WHO). Má podobu číselníku s diagnostickými popisy a výkladem u jednotlivých položek i kapitol.⁷ V České republice je v platnosti od roku 1994.
- „Nenormalita“: za „nenormální“ je považován jev, který se vyskytuje s četností méně než 5 %.
- Sexuální normalita: souhlasné sexuální aktivity, které se odehrávají mezi psychosexuálně a somatosexuálně dostatečně zralými a pokrevně v přímé linii nespřízněnými partnery, jež nevedenou k jejich psychickému nebo tělesnému poškození.⁸
- Sexuální orientace: sexuální zaměření (heterosexuální, homosexuální, bisexuální).
- Sexuální motivační systém: hierarchicky uspořádaný systém řízení instinktivního sexuálního chování (sestaven z dílčích motivačních stavů).
Hlavní činitel tzv. socializace sexuality.

⁶ WEISS, P. *Poruchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

⁷ WEISS, P. *Poruchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

⁸ WEISS, P. *Poruchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

2.2 Poruchy sexuální preference (parafilie)

V úvodu této podkapitoly by se dalo citovat známé rčení „jiný kraj, jiný mrav“, ještě je rovněž třeba doplnit, že velký rozdíl přináší i doba, tedy z toho historického hlediska. Rozdílnost sexuálního chování je totiž v různé době a v různých kulturách definována odlišně. Pro nás je každopádně důležité, jak je vnímáno a pojímáno sexuální chování a představy menšiny od většiny. Mluvíme o poruchách sexuálního chování (poruchách sexuální preference) neboli deviacích (jak je užíváno v českém jazyce) nebo taktéž o parafilích.

Celoživotní parafilii dnes chápeme jako trvalé upřednostnění jiných sexuálních aktivit, než je párové sblížení s dospělou osobou opačného pohlaví, svolnou a eroticky vyladěnou, v rámci partnerského vztahu. Muži (ženy, které by páchaly klasické sexuální delikty, se téměř nevyskytují), kteří trpí některou z parafilí, mají narušené erotické emoce a nejsou schopni „zamilování se“, které je nejdůležitějším faktorem při tvorbě zdravého partnerského vztahu.⁹

V celé společnosti je zastoupeno vysoké procento osob – parafiliků, avšak většina z nich je schopna své potřeby ukojit v ústraní nebo s obdobně „naladěnými“ jedinci. I u „normálních“ lidí se často vyskytuje pohlavní vzrušení při parafilních představách. Díky medializaci případů, ve kterých vystupuje do popředí jednání nebezpečných sexuálních agresorů (kterých je však ve skutečnosti velmi malé procento), však veřejnost velmi často automaticky považuje veškeré parafilní osoby za delikventy. Opak je však pravdou, jelikož značné procento pachatelů, kteří se dopustí sexuálního násilí, má většinovou pohlavní preferenci a nemusí být tedy nijak duševně nemocní, deviantní či jednat pod vlivem drog.¹⁰

K diagnostice parafilí se využívá několik metod, mezi které patří například subjektivní výpověď (včetně zjištění parafilních fantazií), psychologické vyšetření nebo falopletysmografie (zkoumání penilní reaktivity). Ke stanovení diagnózy poruchy sexuální preference je nutné, aby k dosažení sexuálního vzrušení byly opakovaně

⁹ BRICHČÍN, S., KALVACH, Z. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, s. 103.

¹⁰ BRICHČÍN, S., KALVACH, Z. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, s. 103.

upřednostňovány parafilické představy a aktivity. Mezinárodní klasifikace nemocí stanovuje, že tyto představy se musí vyskytovat nejméně po dobu půl roku.

Příčiny poruch sexuální preference nejsou přesně známy. Existují však důkazy podložené neurohormonálními a elektrofyziologickými rozdíly mezi normálními a parafilními jedinci, tedy že příčina je biologická. Rovněž se však setkáváme s vývojem poruch sexuální preference na základě učení (např. zneužíváním v dětství). Parafilie se mohou rozvinout již v raném dětství, k plnému projevu odlišných sexuálních preferencí však dochází nejčastěji až v období puberty.¹¹

V rámci Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10) nacházíme parafilie v části Poruchy sexuální preference pod skupinovým kódem F65. Parafilie jsou podle této klasifikace charakterizovány „sexuálními impulzy, fantaziemi nebo praktikami, které jsou neobvyklé, deviantní nebo bizarní“.¹²

Konkrétně zde nacházíme následující přehled parafilí:

- F65.0 – Fetišismus (spoléhání na některé neživé předměty jako stimulus pro sexuální vzrušení a sexuální uspokojení, např. obuv, guma);
- F65.1 – Fetišistický transvestitismus (nošení šatů opačného pohlaví, aby se dosáhlo sexuálního vzrušení, a aby se vytvořilo vzezření osoby opačného pohlaví);
- F65.2 – Exhibilicionismus (tendence ukazovat genitál cizím lidem nebo lidem na veřejných místech bez výzvy nebo záměru intimního kontaktu);
- F65.3 – Voyerismus (tendence dívat se na osoby v sexuálním nebo intimním chování, aniž o tom pozorovaný objekt ví);
- F65.4 – Pedofile (sexuální preference dětí, obvykle prepubertálního nebo časného prepubertálního věku, jako objektu tužeb);
- F65.5 – Sadomasochismus (preference sexuální aktivity, která zahrnuje působení bolesti, ponížení nebo omezování osobní svobody);
- F65.6 – Mnohočetné poruchy sexuální preference (u jedné osoby se vyskytuje více než jedna abnormální sexuální preference, přičemž žádná není hlavní);

¹¹ BRICHČÍN, S., KALVACH, Z. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, s. 104.

¹² WEISS, P. *Porvchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

- F65.8 – Jiné poruchy sexuální preference (jiné vzorce a aktivity jako obscénní telefonické hovory, sexuální aktivity se zvířaty, vlastní škrcení atd.);

Veškeré tyto parafilie lze rozdělit do dvou hlavních skupin, konkrétně se jedná o parafilie v aktivitě (*deviatio in modo*) a parafilie v objektu (*deviatio in objecto*). Pochopitelně se ale setkáváme i s parafilii kombinovanými (polymorfními).¹³

Deviace v aktivitě

Deviace v aktivitě jsou charakterizovány jako poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení.¹⁴

Do skupiny parafilii v aktivitě řadíme fetišistický transvestitismus, exhibicionismus, voyeurství, tušérství a frotérství, telefonní skatologii, asfyxiofilii, sadismus, patologickou sexuální agresivitu, masochismus, saliromanii nebo žiletkářství.

Vzhledem k zaměření této práce na následujících řádcích, bude blíže rozebráno některé z výše zmiňovaných parafilii v aktivitě.

Patologická sexuální agresivita

Jak definuje Weiss¹⁵, je u patologické sexuální agresivity sexuální vzrušení dosahováno překonáváním odporu napadené anonymní ženy a minimalizací její kooperace. Patologická sexuální agresivita je řazena mezi nejnebezpečnější deviace. Muži, kteří mají tuto poruchu v anamnéze, tvoří většinu ze skupiny pachatelů dopouštějících se sexuálního násilí.

Jedinci, kteří mají diagnostikovanou tuto poruchu, jsou sexuální agresoři, kterým chybí erotické fantazie typické pro sadisty. Preferují kontakt s neznámými, eroticky nevytvořenými ženami, touží tedy po nesouhlasných sexuálních kontaktech. Chovají se v podstatě jako predátoři. Oběť napadají náhle ze zálohy v místech, ze kterých oběť nemůže utéct, poté ji osahávají, povalí na zem, znehybní ji nebo ji znásilní, přesto se však nesnaží útrapy oběti prodlužovat. Po oběti mohou vyžadovat pohlavní styk, ať už vaginální, anální či orální, nebo „pouhou“ masturbaci. Chtějí se vyvarovat jakékoliv spolupráce ze strany oběti i verbálního kontaktu.

¹³ ÚZIS ČR Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. MKN-10. [online]. [cit. 15.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

¹⁴ WEISS, P. *Poruchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

¹⁵ WEISS, P. *Poruchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

Mezi patologické sexuální agresory můžeme řadit i tzv. znehybňovače (agresivní sadisty), kteří nejprve svojí oběť omráčí nebo jinak znehybní a díky tomu jsou schopni dosáhnout vzrušení. Cílem těchto pachatelů mnohdy ani není samotný styk, ale pouhý akt znehybnění, který jim přináší dostatečné uspokojení. Do této skupiny pachatelů spadá většina sériových sexuálních vrahů. Zde jde pachateli opět o znehybnění oběti, čímž si vytvoří prostor pro to, aby mohl s obětí libovolně manipulovat. Někteří pachatelé pak obětem uřezávají části těl, které pak pojídají nebo s nimi masturbují. V české historii je takovým pachatelem například Ladislav Hojer, který na přelomu 70. a 80. let 20. století na území Československa zavraždil pět žen a mnoho dalších znásilnil nebo se je pokusil znásilnit.

Na základě průzkumů (Zvěřina, Pondělíčková, publikováno v r. 1986) bylo zjištěno, že u tohoto typu agresorů dochází velmi často k recidivě. Dále se u nich během samotného kontaktu s obětí vyskytuje spíše osahávání, nežli přímý pohlavní styk a až v 62 % jednájí pod vlivem alkoholu (v některých studiích uváděno až 70 %).

Weiss a Gerlová (2008) rozdělili sexuální agrese do podskupin:¹⁶

- Útočná znásilnění: znásilnění provedená povětšinou neznámým pachatelem, která se mohou odehrát na místech, která oběť považuje za bezpečná. Vůči oběti bývá použito zbraně. Oběť často utrpí fyzická zranění a je pachatelem ponižována.
- Vztahové znásilnění: znásilnění se dopustí osoba, kterou oběť zná (např. tzv. „znásilnění na schůzce“). Není výjimkou intoxikace alkoholem či jinými návykovými látkami.
- Znásilnění v partnerském vztahu a manželství: donucení k pohlavnímu styku i přes odmítnutí jednoho z partnerů. Může se vyskytovat i jako jeden z možných projevů domácího násilí.
- Znásilnění ze cti: nesexuálně motivované. Bráno jako odplata za poškození cti rodiny (např. Indie).
- Válečné znásilnění: jak již název napovídá, jedná se o případy, kdy ke znásilnění dochází během válečných konfliktů a funguje v podstatě jako jeden z aspektů psychologické války. Nezřídka je doprovázeno mučením a může

¹⁶ GERLOVÁ, E . – WEISS, P . *Sexuální násilí* (Sexual aggression); In: *Sexuológi*a. 2008, roč. 8 , č . 2 , s . 16-20.

končit vraždou nebo naopak opakovaním znásilnění do doby, než žena nepřátelské strany otěhotní.

- Skupinové znásilnění: několik pachatelů znásilní jednu oběť. Dle odhadů je podíl skupinového znásilnění na celkovém počtu všech znásilnění 10 – 20 %.

Sadomasochismus

Sadomasochisté, jak již bylo výše zmiňováno, preferují sexuální aktivity, při nichž dochází k působení bolesti, ponížení nebo omezování svobody. Aby mohl být sadomasochismus diagnostikován, postačí být jen jediný případ, kdy u jedince dojde k prožitku sexuální rozkoše během sadomasochistického pohlavního aktu.

Sadista pokořuje, týrá či zraňuje druhou osobu proti její vůli, ale i s jejím souhlasem. Masochista chce naopak být pokořován, spoután, bit, týrán, zraňován nebo ohrožen na životě, aby se sexuálně vydráždil. Za to je dokonce ochoten ostatním platit.¹⁷

Sadomasochismus rozlišujeme podle projevů na heterosexuální, homosexuální, bisexuální i pedofilní. Někdy se odehrávají náhradní sadistické aktivity se zvířaty.¹⁸

Agresivní sadismus

Specifikem agresivních sadistů je fakt, že je neuspokojuje poddajnost oběti, ale naopak je vzrušuje odpor oběti, kterou touží trýznit a pokořit. Často u nich dochází k vývoji jejich poruchy, který se postupně od pouhých agresivně sadistických představ může přenést přes znásilňování až k zabíjení. U agresivních sadistů existují určité vzorce chování, které obsahují typické zacházení s obětí, např. ponižování, rdoušení, svazování, bití, pálení, řezání či usmrcení. Vraždy, kterých se dopouštějí, provádí šablonovitým postupem.

V Československých reáliích se s poruchou agresivního sadismu setkáváme například u Stanislava Bednarze, který vraždil na přelomu 70. a 80. let. 20. století.

¹⁷ BRICHČÍN, S., KALVACH, Z. *Soudní psychiatrie sexuologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003., s. 113.

¹⁸ BRICHČÍN, S., KALVACH, Z. *Soudní psychiatrie sexuologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003., s. 113.

Deviace v objektu

Mezi parafilie v objektu řadíme fetišismus, narcismus, pedofili, hebefilii, efebofilii, egodystonickou homosexualitu, gerontofilii, nekrofilii, myzofilii, pyrofilii a zoofilii.

Pedofilie

Pedofilové preferují jako objekt svých sexuálních tužeb děti prepubertálního nebo časného prepubertálního věku. Pedofilie se vyskytuje mnohem častěji u mužů než u žen. Pokud je jedinec zaměřen na dospívající dívky, je tato porucha nazývána hebefilie, pokud jde o zaměření na dospívající chlapce, hovoříme o efebofilii.

Z historie Československa můžeme uvést případ homosexuálního pedofila Jaroslava Papeže, kterého budu zmiňovat v následující kapitole.

Nekrofilie

I přesto, že se tento druh parafilie ve své pravé podstatě vyskytuje velice vzácně, u veřejnosti vzbuzuje velké emoce a to především díky značné medializaci takových případů. Mnohem častěji se tato porucha vyskytuje v kombinaci s jinou poruchou, kdy mrtvé tělo působí jako extrémně znehyněný partner.

Ukázkovým příkladem takové kombinace parafilií je osoba Václava Mrázka, sedminásobného vraha, sadisty, nekrofila, pachatele řady trestných činů, počínaje nejhrubším násilím a konče nicotnými zlodějnicemi.¹⁹

¹⁹ ŠULC, V. *Když vzlétne děs a nevíra – Panoptikum sexuálních vražd* 1. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Epoque, 2013, s. 123.

3 Osobnost pachatele sexuálního násilí a jeho oběti

Jak zmiňuje ve své knize Čírtková²⁰, kriminologická pojetí berou v potaz veškeré možné okolnosti, které podněcují kriminální jevy. Psychologie však k této problematice přistupuje z hlediska jedinců, kteří jsou na události zúčastněni, tj. pachatelé, oběti a svědci. Osobnost se zde tedy stává klíčovým pojmem.

Osobnost pachatele je jedním z hlavních témat oboru forezní (kriminální) psychologie, která nám představuje popis a vysvětlení psychických charakteristik a zvláštností jedinců, kteří se dopustili kriminálního jednání.²¹

V rámci studia osobnosti pachatele se setkáváme se dvěma základními přístupy. Prvním z nich je tzv. dynamický neboli procesuální přístup, který popisuje vlastní kriminální jednání (duševní stav pachatele před, v průběhu a po činu). Druhým je tzv. typologický neboli strukturální přístup, který se zabývá zkoumáním duševních zvláštností, jimiž se odlišují pachatelé od většiny, která trestnou činnost nepáchá.

I přesto, že výzkumy zavrhnou teorie postavené na tvrzení, že pachatelé trestné činnosti mají specifické psychické vlastnosti, které je předurčují k jejich konání, existují i důkazy o tom, že některé kombinace jistých vlastností u jedince zvyšují pravděpodobnost, že bude trestnou činnost páchat. Těchto rizikových činitelů je celá řada. Jde jak o osobnostní, tak i situační okolnosti, které riziko vzniku kriminálního jednání zvyšují. První indicie, které upozorňují na možnost tohoto jednání, se objevují již v dětství a následně zejména během dospívání, a to i u jedinců, kteří žijí v rodinách s harmonickými vztahy.

Procesuální přístup nám představuje nejedno pojetí kriminálního jednání. Obecně se však setkáváme nejčastěji s následujícími znaky, které se u pachatelů násilné trestné činnosti vyskytují:

- nezdrženlivost (co se týká uspokojování potřeb);
- sebestřednost (nerespektování morálních ani právních norem);

²⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 64.

²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 65.

- narušené pohnutky jednání (např. impulsivnost, neutralizace konsekvence chování, nefungující vnitřní zábrany).

Z typologického hlediska se psychologie v současné době snaží především popsat, jak se jednotliví pachatelé liší mezi sebou a nikoliv od většinové společnosti. Díky tomuto přístupu je možné zvolit správný přístup k pachateli během jednotlivých úkonů, které jsou s ním konány (např. výslech). Čírtková²² rozděluje pachatele do pěti základních skupin, které navazují na psychopatologickou nauku:

- Socializovaný (normální) typ: Lze jej zařadit do skupiny „normálních“ lidí. Pachatel má svědomí a co se týká reakcí na spáchání činu, odpovídají většinovým představám (smutek, lítost, obavy o další životní cestu apod.). Jeho konání naprosto vybočuje z dosavadního způsobu života a má epizodický charakter. Nevyskytují se u něj nápadné znaky poruchovosti.
- Neurotický typ: Osobnost pachatele se vyznačuje většími či menšími neurotickými poruchami. Jeho jednání je výsledkem nevyřešených emocionálních konfliktů, nejčastěji v rodině. Z tohoto vyplývá, že jednání je nejčastěji směřováno proti vlastní rodině a nikoliv proti společnosti jako takové. Pachatelé tohoto typu jsou emočně narušení a nestabilní jedinci.
- Psychopatický typ: Důležitou roli hrají charakterové a vlastnostní rysy osobnosti pachatele, u něhož je na prvním místě spíše osobnostní podíl na páchaní trestné činnosti a situační činitelé ustupují do pozadí. Psychopatie je psychiatrickou diagnózou, která se vyznačuje svou relativní neměnností, v podstatě lze konstatovat, že jde o trvalou osobnostní anomálii. Tito jedinci jsou typičtí svým nápadným, osobitým a neobvyklým způsobem prožívání a chování. U psychopatů se předpokládá výrazný podíl vrozených a zděděných okolností. Psychopaté jsou výrazně zastoupeni v rámci kriminální populace. U pachatele s touto diagnózou lze předpokládat, že bude recidivovat.
- Mentálně nedostačivý typ: V tomto případě jde o „primitivní“ osobnost s nízkou inteligencí. Často jde o pachatele násilné trestné činnosti, v sexuální oblasti i proti neadekvátním objektům (např. zvířata). U pachatele tohoto typu musíme rovněž počítat s možností, že snadno podléhá jak okolí, tak i vlastním představám (je značně sugestibilní).

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 68-70.

- Psychotický typ: V době spáchání trpí pachatel těžkou duševní poruchou (psychózou). Nejčastěji psychotici páchají trestné činy násilné povahy, které nevynikají pouze brutalitou, ale také bizarností. Jakmile je z trestného činu podezřelý psychotik, je vždy nutné přizvat znalce z oboru psychiatrie (popř. psychologie). Vzhledem k častým závažným duševním chorobám pachatelů, ze kterých vyplývá jejich nepřičetnost, může dojít i k jejich vyvinění.

V závěru tohoto výčtu je nutno dodat, že obdobné mentální poruchy se běžně vykytují i v rámci většinové nekriminální společnosti.

3.1 Obecný pohled na osobnost pachatele sexuálních deliktů

Jak již bylo lehce nastíněno v kapitole první, ženy, které by páchaly klasické sexuální delikty, se téměř nevyskytují. Ze statistik vyplývá, že podíl žen odsouzených za mravnostní trestnou činnost se pohybuje okolo tří procent, ovšem jedná se povětšinou o delikty související s kuplířstvím, prostitucí a pornografií.

Pachatelé sexuální agrese bývají nejčastěji muži ve věku do 30 let. Oproti zažitému přesvědčení zejména laické veřejnosti, se sexuálně motivovaných trestných činů častěji dopouštějí pachatelé, kteří netrpí žádnou z deviací²³. Prvních deliktů se však obvykle dopouští již před dvacátým rokem věku. K prvním napadením vrstevníků a mladších dětí dochází dokonce již v dětství. Dalšímu častému projevu rozvíjející se agrese (dalo by se říci „příznaky vývoje budoucího násilníka“) může naznačovat rovněž týrání zvířat, které je mnohdy prováděno s neobyčejnou krutostí (škracení, pálení, páráni, používání výbušnin apod.). Bohužel, tyto alarmující projevy, jsou často rodiči i ostatním okolím přecházeny, díky tomu nemůže dojít k včasnému zásahu do dalšího vývoje potenciálního budoucího agresora. Takový případ lze najít například i u vraha Jaroslava Papeže, který 5. 6. 1966 sexuálně zneužil a následně zavraždil jedenáctiletého chlapce v pražském kině Metro. Jedna z tehdejších jeho sousedek mi sdělila, že již jako dítě se Papež choval velice nestandardně a velice surově týral zvířata. O tomto se obecně vědělo, ale nikdo s tím nikdy nic neudělal. Možná i to mělo vliv na tak tragický konec jednoho nevinného života.

²³ ADAMOVIČ, Petra. *Sexuálně motivovaná kriminalita – interdisciplinární fenomén*. Kriminallistika 4 /2014, vyd. MV ČR, s . 278.

Je na místě znovu připomenout, že ve velkém procentuálním zastoupení (dle některých studií až v 70 % případů), jednají pachatelé pod vlivem alkoholu. Alkohol je všeobecně brán jako kriminogenní faktor. Neznamená to ovšem, že by se například vznik alkoholismu a sexuální delikvence kryly. Na druhou stranu alkoholismus na rozvoj kriminality působí nepřímo: deformuje prostředí pro výchovu nové generace, zbavuje vychovatele autority a ničí jejich schopnost stát se identifikačním vzorem.²⁴

Alkohol může působit jako spouštěč doposavad latentních abnormalit sexuální preference, a to i při pouhém jednorázovém požití. Vzhledem k tomu, že s přibývajícím množstvím alkoholu v krvi se uvolňují i agresivní představy, může u parafilního muže dojít ke stádiu, kdy není schopen se soustředit na veškeré okolní stimuly. Naopak si vybírá pouze ty podněty, jež odpovídají jeho preferenci a na základě toho se pak dopouští sexuálního násilí, aby ukojil své potřeby. Nejčastěji se setkáváme se současným výskytem onemocnění (komorbidita) v kombinaci alkoholismu a sadismu.

Jak již bylo zmíněno výše, je v anamnéze pachatelů sexuálních násilných trestných činů časté propojení sexuální agrese a alkoholu. Většina těchto pachatelů se rovněž dopouští i deliktů nesexuálního charakteru. Jen u malé části pachatelů se setkáváme v anamnéze se závažným duševním onemocněním. Nejčastěji je u nich diagnostikována psychopatie.

Při pohledu do rodinného zázemí pachatelů se vyskytuje problém s identifikací s osobou otce, který buď přímo ve výchově chybí, nebo se jedná o osobnost, která se na výchově odmítá podílet a o výchovu jako takovou nejeví zájem. Případně se můžeme setkat s výchovou přehnaně pedantní, během které jsou využívány přísné fyzické tresty. Z toho často vyplývá, že pachatelé mívají frustrující vztah k matce, kterou bývají i přes citový deficit rozmazlováni. Na základě toho nejsou schopni se naučit projevovat své city. Hlubinná psychologie většinou vnitřní motivaci pachatele vysvětluje tak, že vzhledem k úzké vazbě na matku (která je postavena na nezdravém citovém základu), se pachatelé snaží vymanit z tohoto vztahu tak, že volí cestu nestandardního uspokojení.

²⁴ BRICHČÍN, S., SPILKOVÁ, J. *Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě*. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 35, č. 2 /2002. [online]. [cit. 13.02.2016] Dostupné na World Wide Web: <http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalistika-728588.aspx?q=y2hudw09ng%3d%3d>.

Z výsledků nejrůznějších psychodiagnostických vyšetření (provedených v různých dobách, v různých zemích) lze konstatovat, že sexuální agresori mají společné některé charakteristiky – např. jsou hostilní vůči lidem, egocentričtí, sociálně nejistí a izolovaní, nejsou schopni sebekontroly, mají sníženou sociální inteligenci a schopnost komunikace, jsou impulzivní a absentují u nich pocity viny. Pachatelé sexuálně násilných deliktů obecně nejsou schopni se citově angažovat v partnerských vztazích. Například Weiss v jedné z kasuistik popisuje případ osmadvacetiletého muže zneužívajícího omamné a psychotropní látky, stíhaného pro trestný čin znásilnění (kasuistika č. 7²⁵). Pachatel zde uvádí, že ho vzrušuje vláda nad obětí, netýká se to ale známých žen, musí se jednat o ženu neznámou. Vzrušuje ho, když se žena bojí a když dělá, co se jí řekne.

Dalšími prvky, které mají vliv na osobnost pachatele, jsou zejména nedostatečný duševní vývoj, malé uspokojení v práci a často ekonomicky frustrující zkušenost.²⁶

Můžeme také zmínit, že z průzkumů vychází určitá úměra, která nám odhaluje, že agresori, kteří byli v dětství zneužití, se pak v dospělosti stávají mnohem agresivnějšími než ostatní skupina agresorů.

Další zajímavý pohled na pachatele násilí přináší americká kriminologická škola, která přichází s teorií subkultury násilí. Tato teorie je postavena na myšlence, že mezi představiteli nižších sociálních vrstev se objevuje silný pocit sociální nespravedlnosti. Tito jedinci (nejčastěji mládež ze sociálně slabých rodin sdružujících se v partách) svou frustraci, která vzniká především díky konfrontaci s „pohodlností a jednoduchostí“ života vyšších vrstev, řeší chováním porušujícím obecně přijímané normy. Tímto jednáním si nejen dodávají pocit mužnosti, ale rovněž mají pocit, že tato cesta je jedinou, jak dosáhnout svého uspokojení. Volí cestu kriminálního jednání, které má mnoho podob – majetková trestná činnost, fyzická agrese (ublížení na zdraví, znásilnění, vraždy).

S výše zmiňovanou subkulturou spojil osobnost typického pachatele znásilnění také izraelský sociolog Menachem Amir. Dle Amira je pachatel znásilnění v průměru ve věku 23 let, povětšinou je svobodný a jedná se o osobu nezaměstnanou nebo pracující jako dělník (dle výzkumu, provedeném v 60. letech 20. století a vydaném

²⁵ WEISS, P. *Poruchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

²⁶ GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, a. s., 1994, s. 84.

v roce 1971 Chicagskou universitou). Dále Amir uvádí, že 50 % z těchto pachatelů byla již v minulosti trestána za jinou trestnou činnost (např. vloupání, loupeže, ublížení na zdraví). Amir rovněž upozorňuje na fakt, že více než dvě třetiny deliktů byly plánovány a nevznikly tedy, jak se všeobecně dříve věřilo, jako spontánní výbuch a nekontrolované pudové vzrušení.²⁷ Stejně tak tomu je i u skupinových znásilnění, která jsou rovněž ve většině případů pečlivě dopředu plánována. Amir ve své studii rovněž zveřejnil, že většina znásilnění byla nejčastěji spáchána o víkendech během horkých letních měsíců mezi osmou hodinou večerní a druhou hodinou ranní.

Na konci této podkapitoly bych ráda ještě zmínila výčet pěti typů pachatelů sexuálního násilí podle Willea a Kröhna ze sexuologického výzkumného a poradenského střediska v Kielu, které ve své knize cituje Reiner Gödtel²⁸:

- Nekontrolovatelný, egocentrický a málo diferencovaný pachatel v tradičním kriminálně-psychologickém smyslu chce své agresivní bezohlednosti dosáhnout okamžitého sexuálního uspokojení. Vztahy k ženám jsou většinou neosobní, nestabilní a bez něžné náklonnosti. (30 %)
- Mladistvý postpubertální pachatel je většinou stydlivý, zakomplexovaný a uzavřený do sebe. Jeho sexuální představy a touhy tlačí v důsledku nevyzrálé sexuality na uvolnění napětí. (10 %)
- Frustrovaný, žárlivý pachatel s konflikty v oblasti dominance. Znásilnění zde představuje symbolický delikt, výraz vztahové krize často u rozpadajícího se vztahu. (10 %)
- Bezohledný muž, který stále klade na odiv své mužství a pohrdající ženami. Je to sexistický egocentrik, mající potíže s navazováním vztahů, playboy, úspěšný vymetač diskoték, pro kterého je odpor oběti jen „nepříjemnou překážkou“. Očekává od žen, že budou kdykoliv k dispozici jeho sexuálním choutkám. Má velmi málo vyvinutý smysl pro bezpráví. (30 %)
- Psychosexuální abnormální násilník s primárně sadistickými, vůči ženám nepřátelskými prvky. Destruktivní sexualita činí z tohoto typu pachatele onoho sexuálně perverzního člověka v tradičním slova smyslu. (10 %)

Je ovšem nutné rovněž poznamenat, že pouze část sexuálních delikventů je parafilní a že tedy sexuální deviace a sexuálně delikventní chování nemusí nijak

²⁷ GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, a. s. s., 1994, s. 89.

²⁸ GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, a. s. s., 1994, s. 90.

souviset.²⁹ Trestného činu znásilnění a významnou většinu případů pohlavního zneužívání se dopouští muži, kteří nemají diagnostikovanou jakoukoliv sexuální deviaci (parafilii). Deviantně se tedy v určitých situacích mohou chovat i „normální“ jedinci a naopak ne každý parafilik se projevuje deviantně. Někteří z nich se dokonce deviantního chování nedopustí ani jednou během svého života, protože jsou schopni se uspokojit jiným způsobem (např. onanie s preferovanými představami). U neparafilních pachatelů se často setkáváme s problémy týkající se jejich celkové neschopností přizpůsobit se životu ve společnosti a s problémy jejich osobnosti. Motivační základ protiprávního jednání u neparafilních pachatelů je nutno hledat v jejich osobnostní struktuře, v maladaptivním výchovném a kriminálně položeném sociálním prostředí, případně sociálních faktorech. Tyto osoby na rozdíl od parafilních pachatelů nevykazují žádné postižení v sexuálně motivační struktuře v biologickém slova smyslu, dokáží své chování plně ovládat a rozpoznat jeho protiprávnost. Pokud se tedy dopustí sexuálně motivovaného trestného činu, děje se tak na základě různých podnětů, situačních faktorů, vlivem nějakého spouštěcího mechanismu, který odbrzdil takové jednání, negativních vzorců chování v okolí.

U parafiliků je porucha většinou zaměřena pouze na oblast sexuality – osobnostní struktura je nepostižena. Jejich ostatní projevy bývají bezporuchové, nemají větší problémy s pracovní, partnerskou ani sociální adaptací.

Britští výzkumníci provedli rozbor desítek případů, na základě nichž popsali typickou sadistickou vraždu a typického sadistického vraha. Závěry z tohoto výzkumu shrnuje Weiss ve svém článku *Sexuální agrese – oběti a pachatelé* takto³⁰:

„Typická sadistická vražda je pečlivě naplánována. Objektem je obyčejně neznámá žena, kterou pachatel sleduje a nakonec na vhodném místě přepadne. Metoda zabití je obvykle uškrcení, případně ubití pěstmi (úderů směřujících na prsa, genitálie nebo konečník). Pachatel se často pokouší tělo oběti po smrti aranžovat do nejrůznějších poloh. Pachatel při činu pociťuje velké vzrušení a po jeho dokonání cítí velké psychické uvolnění. Během vraždy mívá pachatel erekci, někdy i ejakulaci. Z místa

²⁹ WEISS, P. *Sexuální agrese – oběti a pachatelé*. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 34, č. 1/2001. [online]. [cit. 13.02.2016]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalistika-728588.aspx?q=y2hudw09ng%3d%3d>.

³⁰ WEISS, P. *Sexuální agrese – oběti a pachatelé*. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 34, č. 1/2001. [online]. [cit. 13.02.2016]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalistika-728588.aspx?q=y2hudw09ng%3d%3d>.

činu si někdy odnáší předmět, který později slouží jako fetiš. Někteří pachatelé si vraždu a mučení oběti nahrávají na video nebo podrobně zapisují do deníku.

Typický sadistický vrah je sociálně izolovaný, citově plochý, někdy přílišně se kontrolující, prudérní, moralistický. Ve vztazích k ženám má většinou celoživotní problémy. Trpí pocity méněcennosti a sadistický čin mu dává pocit triumfu, moci a nadvlády. Často trpí i jinými sexuálními deviacemi a často rovněž zneužívá alkohol nebo drogy. Běžná pornografie jej nevzrušuje. Mnozí z těchto pachatelů byli již v minulosti trestáni za jinou trestnou činnost a to jak sexuálního, tak i nesexuálního charakteru. I přesto jsou někteří z těchto pachatelů svým okolím považováni za slušné a nenápadné občany.“

Existuje velké množství typologií pachatelů dopouštějících se sexuálně motivovaných činů. Za základní se jeví právě rozčlenění na parafilní a neparafilní pachatele, přičemž parafilní lze charakterizovat jako patologické sexuální agresory, agresivní sadisty a sadisty³¹.

³¹ ADAMOVIČ, Petra. *Sexuálně motivovaná kriminalita – interdisciplinární fenomén*. Kriminalistika 4 /2014, vyd. MV ČR, s . 281.

3.2 Oběť sexuálního deliktu

Vzhledem k tomu, že násilné sexuální delikty patří k nejzávažnějším činům proti lidské důstojnosti, mívají jejich oběti po útoku často dlouhodobé závažné psychické následky. Prožívání obětí je zvlášť odlišné. Například v případě vztahového znásilnění je oběť zaskočena diametrální změnou chování partnera, které přerostlo do sexuální agrese.³²

Dříve panoval mýtus o tzv. atraktivitě oběti - jednalo se o falešnou představu, že zevnějškově atraktivní ženy se stávají častěji obětí znásilnění, protože v pachateli vybudí sexuální touhu. Jenomže tato představa je v rozporu s fakty, protože z pohledu pachatele je atraktivní každá oběť, která se mu jeví prostě dostupná a lehce přemožitelná.³³

Myšlenka osobnostně predestinované oběti je opuštěna. Nyní hovoříme spíše o vulnerabilitě, tedy jisté zranitelnosti oběti. Jedná se o vývojovou osobnostní charakteristiku, která je měnitelná v čase. V oblasti gender studies byly v rámci socializačních rolí žen charakterizovány vlastnosti, které je znevýhodňují a z hlediska jejich genderové role je tak činí rizikovými - například submisivita, pasivita, altruismus, naučená bezmocnost... Typické ženské vlastnosti. A právě díky nim mohou některé ženy nastoupit dráhu oběti.³⁴ Někdy se jedná dokonce o mnohonásobnou oběť.

Jaké následky, jaká poškození byla takovým činem oběti způsobena? Jak tyto následky minimalizovat? A lze je vůbec minimalizovat? Lze předejít tak závažnému poškození?

U zhruba 40 % až 50 % obětí trestného činu znásilnění se vyskytují negativní následky ve formě úzkosti, deprese, poruch spánku, snížení sexuální apetence a poruch orgastické schopnosti. Důsledky znásilnění u nejzávažnějších případů (bezprostřední ohrožení života oběti) mohou přejít až do určitého druhu posttraumatické stresové poruchy, tzv. trauma znásilnění (rape-trauma), kdy se u poškozených objevuje narušení normálního vnímání okolního světa, vlastní identity, přijímání sexu, ale dopad je patrný

³² ADAMOVIČ, Petra. *Sexuálně motivovaná kriminalita – interdisciplinární fenomén*. Kriminalistika 4 /2014, vyd. MV ČR, s . 278.

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Ovlivňují mýty vyšetřování trestního činu znásilnění*. Kriminalistika 3 /2014, vyd. MV ČR, s . 169.

³⁴ ADAMOVIČ, Petra. *Sexuálně motivovaná kriminalita – interdisciplinární fenomén*. Kriminalistika 4 /2014, vyd. MV ČR, s . 278.

například i v pracovních výkonech. Oběti mohou pronásledovat děsivé sny, pocity bezmoci, flashbaky události a neustálá úzkost, což znesnadňuje a prodlužuje návrat oběti do běžného života. V těch nejzávažnějších případech může dojít dokonce i k dlouhodobým změnám chování, sebepoškozujícímu nebo sebevražednému jednání.³⁵

Z hlediska prožitého traumatu a jeho následků zejména v psychickém prožívání oběti je nutno vycházet právě ze situačních faktorů sexuálního útoku. Intenzita a délka viktimizace závisí na faktu, jak hluboce a do jaké míry byla narušena intimita oběti. Jinými slovy stupeň a intenzita prožívané újmy zjevně není v přímé úměře s intenzitou a druhem sexuální agrese.

Důležitým aspektem, který oběti pomůže v návratu do běžného života, je nejen poskytnutí odborné péče, ale zejména pozitivní přijetí oběti jejím okolím (partnerem, rodinou). Pokud by k tomuto nedošlo, může nastat prohloubení traumatu vlivem sekundární viktimizace.

Během vyšetřování trestného činu znásilnění je třeba dbát doporučení, která říkají, že výslech oběti je nejvhodnější započít 24 hodin po spáchání činu. Pokud by byl výslech proveden dříve, mohlo by dojít ke značnému zkreslení výpovědi v důsledku prožitého šoku.

Na základě výzkumů v nejrůznějších zemích (např. USA, Francie) byl učiněn závěr, že až 25 % žen se ve svém životě stane obětí dokonatého znásilnění. I přesto je však nahlášeno zhruba pouhých 3 – 5 % případů. Výzkumy, které byly prováděny v zemích EU, vycházející z tzv. Crime Victims Surveys, v poslední době uvádějí ve svých závěrech, že znásilnění je zde ohlašováno pouze v 8 procentech případů.³⁶ Strach, obavy ze samotného vyšetřování policisty, znovuprožití stresujícího zážitku při jeho interpretaci, ale také strach ze msty pachatele, snaha chránit pachatele, strach z neobjektivitu policie. U některých obětí se navíc může vyskytovat obdoba tzv. stockholmského syndromu, kdy si oběť k pachateli vytvoří určitý druh vztahu, který přetrvává i poté, kdy je oběť již osvobozena. Tento syndrom se může objevit například v případech, kdy oběť znásilnění měla s pachatelem před činem dlouhodobý vztah,

³⁵ WEISS, P. *Sexuální agrese – oběti a pachatelé*. Kriminální věda – čtvrtletník pro kriminologickou teorii a praxi, roč. 34, č. 1/2001. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.mvcr.cz/clanek/kriminální-věda-728588.aspx?q=y2hudw09ng%3d%3d>>.

³⁶ ADAMOVIČ, Petra. *Sexuálně motivovaná kriminalita – interdisciplinární fenomén*. Kriminální věda 4/2014, vyd. MV ČR, s. 277.

případně i pouhou kratší interakci. Reálnější výstupy o výskytu sexuálního násilí ve společnosti lze tedy vyčíst spíše z anonymních výzkumů, než li z policejních statistik.

Weiss³⁷ ve svém příspěvku v časopise *Kriminalistika* uvádí výstup z národního průzkumu o zkušenosti českých žen se sexuálním násilím (z roku 1997). Anonymního výzkumu se tehdy zúčastnilo 1001 českých žen starších 15 let. Bylo zjištěno, že 13,5 % českých žen bylo někdy v minulosti násilím přinuceno k pohlavnímu styku, přičemž 8,2 % bylo přinuceno jednou a 5,3 % bylo přinuceno opakovaně. 57,5 % žen prožilo násilnou sexuální zkušenost ve věku 16 až 25 let. 7,5 % žen sdělilo, že mělo tuto zkušenost již před 15. rokem věku. V polovině případů byl pachatelem znásilnění manžel nebo stálý partner oběti. Ve 13 % případů se jednalo o zcela neznámého pachatele. Pouhá 3 % znásilněných žen věc oznámila na policii (důvodem může být i fakt, že vysoké procento pachatelů je manželem či partnerem oběti).

V rámci problematiky viktimologie je třeba rovněž zmínit problematiku falešných udání – až 41 % ze všech nahlášených znásilnění, kdy chce „oběť“ na sebe pouze upozornit, vyrovnat se s odmítnutím partnera nebo najít výmluvu pro pohlavní styk, se kterým souhlasila a bojí se, že by mohlo dojít k otěhotnění.

³⁷ WEISS, P. *Sexuální agrese – oběti a pachatelé*. *Kriminalistika* – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 34, č. 1/2001. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalistika-728588.aspx?q=y2hudw09ng%3d%3d>>.

4 Sexuální násilí a právo v České republice

Násilná kriminalita (tedy i násilné sexuální trestné činy) představuje specifickou kategorii trestné činnosti, která se vyznačuje použitím fyzické síly, popř. bezprostřední hrozbou jejího použití, ať již za účelem překonání kladeného či očekávaného odporu a donucení jiné osoby k určitému jednání, anebo ke způsobení újmy na zdraví. Právě použití síly a z něj vyplývající závažné následky takového jednání zařazují násilnou kriminalitu mezi nejnebezpečnější typy trestné činnosti.³⁸

Trestní právo, které řeší problematiku sexuálního násilí z juristického hlediska, má na území našeho státu bohatou tradici. Jedním z jeho prvních právních pramenů u nás byl tzv. Koldínův zákoník z roku 1579. Posléze bylo vydáno množství dalších dokumentů upravujících nejen oblast trestního práva, ale i dalších právních odvětví. Základ československého (resp. českého; z důvodu platnosti pouze na území dnešní české republiky) trestního práva položil trestní zákon vydaný v roce 1852 (117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích). Hlava čtrnáctá dílu prvního tohoto zákona řeší zločiny násilného smilstva, zprznění a jiných těžkých případů smilstva. Konkrétně § 125 tohoto zákona definuje, že kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učiní neschopnou, by mu odpor činila, a v stavu tomto jí zneužije k mimomanželské souloži, dopustí se zločinu násilného smilstva. Co jiného, než právě úpravu problematiky znásilnění, nacházíme pod tímto ustanovením.

Během dalších sta let došlo k postupné úpravě a novelizacím přijímaných zákonů, ale rovněž k vydávání řady přidružených zákonů, čímž vznikaly značné problémy, které často zcela popíraly zásady demokratické společnosti.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, platil na našem území téměř padesát let. I přes mnohé novelizace byl tento zákon ve své podstatě stále poplatný době svého vzniku. Teprve jeho rekodifikací, která přišla až v roce 2009 (zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), došlo k zavedení nové klasifikace trestných činů. Do popředí se tak dostala problematika ochrany člověka, jeho života, zdraví, tělesné integrity, osobní

³⁸ ŠČERBA, Filip. *K některým problémům trestního postihu násilných trestných činů*. Kriminalistika 3 /2013, vyd. MV ČR, s. 198.

svobody, nedotknutelnosti, vážnosti, cti, ochrany jeho soukromí, obydlí, majetku a obecně základních lidských práv, svobod a zájmů. Díky tomuto novému, již demokratickému pojetí se zcela změnilo pořadí jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákoníku.³⁹

Oproti původní úpravě z roku 1961 (kdy byla tato problematika zařazena až do druhého oddílu hlavy osmé) se v novém trestním zákoníku setkáváme se zvláštní skupinou trestných činů umístěných do hlavy třetí, jde o trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které se zaměřují čistě na oblast pohlavního života člověka. Česká právní úprava sexuálně motivovaných trestných činů prošla v prvním desetiletí 21. století zajímavým vývojem, jenž je charakteristický zejména rozšiřováním a zpřísnováním trestní represe v této oblasti. Zájem společnosti na zachování lidské důstojnosti v sexuální oblasti se tak dostává do popředí. Touto novelizací bylo změněno dlouholeté a poměrně přežitě pojetí zejména trestného činu znásilnění, který do té doby mohl být spáchán pouze formou soulože a pouze vůči ženě. A za zmínku též stojí zvýšený důraz kladený na ochranu dětí.

V hlavě třetí se v současné úpravě nachází následující trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti:

- § 185 Znásilnění;
- § 186 Sexuální nátlak;
- § 187 Pohlavní zneužití;
- § 188 Soulož mezi příbuznými;
- § 189 Kuplířství;
- § 190 Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí;
- § 191 Šíření pornografie;
- § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií;
- § 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie.

Šámal ve svém komentáři přibližuje, že trestné činy uvedené v hlavě třetí postihují jednání, která jsou v rozporu s mravními názory společnosti na sexuální vztahy, chrání tak:

³⁹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY – digitální depozitář: Důvodová zpráva k zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. [online]. [cit. 08.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0> .

- svobodu rozhodování v pohlavních vztazích (§§ 185, 186, 189);
- nerušený mravní a tělesný vývoj dětí, který by mohl být narušen předčasnými pohlavními styky nebo jiným nevhodným jednáním (§§ 187, 190, 193);
- morální zásadu nedovolující soulož mezi nejbližšími pokrevními příbuznými (§ 188);
- mravní výchovu mládeže a mravopověstnost dospělých (§§ 191, 192).⁴⁰

Za velmi důležitou změnu v nové úpravě považuje autor této práce fakt, že trestný čin znásilnění je v rámci své skutkové podstaty v prvním odstavci rozšířen o postih jednání, které dříve spadalo pod trestný čin vydírání (§ 235 zák.č. 140/1961 Sb., odst. 1 – kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl), v rámci kterého nebylo postihováno zneužití bezbrannosti. Takovéto počínání totiž mezi sexuální trestné činy patří. Ačkoliv pochybnosti v některých kruzích přetrvávají a souvisí s tím, zda i takto prováděné zásahy do svobodného rozhodování jiného člověka v sexuální oblasti lze skutečně zařadit do obsahu pojmu znásilnění, který není jen ryze právním termínem, ale má svůj obecný význam. Samotný výraz "znásilnění" totiž v sobě násilí již obsahuje, a proto zejména ta forma nátlaku, jež spočívá v pohrůžce jinou těžkou újmu, může skutečně vzbuzovat pochybnosti o zařaditelnosti pod tento pojem, neboť toto jednání pachatele násilný prvek zcela postrádá.⁴¹

Nové pojetí trestného činu znásilnění rovněž přichází s novým pojmem „pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží“. Zavedení tohoto konceptu zjednodušuje interpretaci dříve užívaného pojmu „obdobný pohlavní styk“, který přinášel ve výkladu značné problémy. Za znásilnění je tedy v současnosti považováno donucení k jakémukoliv pohlavnímu styku, tedy nejen k souloži či k pohlavnímu styku srovnatelnému se souloží. Za pohlavní styk se považuje jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiného člověka, tedy i osahávání na intimních místech. Nové zákonné znění vyzdvihuje techniku provedení pohlavního styku, nikoliv to, jak intenzivně pachatel svým útokem zasáhl do intimní sféry oběti.

⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II.* § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C . H . Beck, 2009. s . 1647.

⁴¹ ŠČERBA, Filip. *K některým problémům trestního postihu násilných trestných činů.* Kriminálníka 3 /2013, vyd. MV ČR, s . 204.

4.1 Rozbor skutkové podstaty trestného činu znásilnění

Vzhledem k zaměření a rozsahu práce se v této části zaměříme přímo na rozbor samostatné skutkové podstaty trestného činu znásilnění a nebude zde rozebíráno obecnou naukou týkající se problematiky skutkové podstaty trestného činu, která je dostupná v literatuře.

Znásilnění je jeden ze dvou nejčastěji se vyskytujících trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (tím, druhým nejčastěji se vyskytujícím je trestný čin pohlavní zneužití). Během znásilnění dochází k závažnému narušení integrity intimního života oběti. Znásilnění je aktem, ke kterému dochází proti vůli partnera, přičemž odpor může být zlomen jak fyzickým tak i psychickým nátlakem užitým vůči oběti. V rámci zákona č. 40/2009 Sb. má ustanovení týkající se tohoto trestného činu následující znění:

„§ 185 Znásilnění

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,

b) na dítěti, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo

ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.“

V § 185 trestního zákoníku nalézáme základní i kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu. Odst. 1 je základní skutkovou podstatou a je rozdělena do dvou alinea. Odst. 2 , 3 a 4 jsou kvalifikovanými skutkovými podstatami k odstavci prvnímu.

Za pohlavní styk, který tvoří jádro problematiky trestného činu znásilnění, judikatura pokládá jakékoliv ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, přičemž nezáleží na tom, zda se jedná o osobu stejného či opačného pohlaví. Ukájením pohlavního pudu je zde myšlena soulož nebo pohlavní styk, který je provedený srovnatelným způsobem se souloží. O znásilnění se jedná i v případech, kdy mezi pachatelem a obětí dojde k orálnímu nebo análnímu styku, ale rovněž pokud dojde na pouhé osahávání genitálií nebo ňader, vsunování mužského údu mezi ženská ňadra, případně o vzájemnou masturbaci, sání bradavek nebo použití nejrůznějších předmětů, které mají sloužit jako náhražky mužských nebo ženských pohlavních orgánů. Každopádně u trestného činu znásilnění je nutné, aby došlo ke styku, tedy k vzájemnému fyzickému kontaktu mezi pachatelem a obětí. Pokud by ke styku nedošlo, ale pachatel by donutil oběť, aby sama prováděla nejrůznější sexuální praktiky, jednalo by se o trestný čin sexuální nátlak.

Z výše uvedeného vyplývá, že oproti původnímu pojetí znásilnění v rámci zákona č . 140/1961 Sb., je současným zákoníkem tento trestný čin uskutečněný souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží definován až v rámci § 185 v odstavci 2 , písm. a) a stává se tak kvalifikovanou skutkovou podstatou, ve které se objevují přitěžující okolnosti (není již tedy postižen v základní skutkové podstatě, tam zůstaly sexuální útoky, které byly podle dřívější právní úpravy posuzovány jako trestný čin vydírání např. donucení oběti k tomu, aby

strpěla osahávání). Spolu s přitěžujícími okolnostmi se zvyšuje trestní sazba, která nově může dosáhnout až deseti let.

Souloží rozumíme spojení pohlavních orgánů muže a ženy, přičemž postačí, aby došlo pouze k částečnému vsunutí mužského pohlavního údu do ženské pochvy. U „jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží“ je důležitá právě ona srovnatelnost provedení. Jde tedy o simulaci soulože, ale do pochvy ženy neproniká pohlavní úd muže, ale například různé předměty, prsty nebo jazyk. „Jiným pohlavním stykem“ rozumíme anální a orální pohlavní styk, ale rovněž jím může být i hluboké proniknutí prstů do ženské pochvy (zde je však vždy nutné rozlišovat jednotlivé případy ad hoc).

Objektem trestného činu znásilnění je právo člověka svobodně rozhodovat o svém vlastním pohlavním životě. Předmětem útoku může být jakýkoliv člověk, tedy osoba ženského i mužského pohlaví, ale také hermafrodit. Nezávisí na věku oběti (i když v případech, kdy je obětí dítě, jedná se o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby), nezávisí na tom, jaký způsob života znásilněná osoba vede, ani na vztahu, který je mezi pachatelem a obětí (může se jednat i o manžele, partnery nebo druhy).

Objektivní stránka nám stanovuje, že čin je dokonán tím, že pachatel jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo k tomu užije bezbrannosti jiného. Jednání má tedy formu konání. Dle odst. 1 je požadováno, aby bylo ze strany pachatele dosaženo pohlavního styku. Pokud by k pohlavnímu styku nedošlo, jednalo by se o trestný čin ve stadiu pokusu. Jinak je tomu však v případě kvalifikovaných skutkových podstat dle odst. 2, 3 a 4, kde je příprava trestná, neboť zde dochází k naplnění zvlášť přitěžujících okolností (jedná se o zvlášť závažné zločiny).

Subjektem (čili pachatelem) trestného činu znásilnění může být muž i žena (případně hermafrodit). Jak uvádí Šámal, spolupachatelem znásilnění, resp. pokusu znásilnění, je každý, kdo použil násilí nebo pohrůzku násilí, i když se nepodílel na dalším jednání, jež spočívá v souloží nebo jiném pohlavním styku provedeném způsobem srovnatelným se souloží.⁴² Rovněž je spolu-pachatelem ten, kdo naopak

⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II*. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1656-1660.

násilí nebo pohrůžky nepoužije, ale vykoná soulož nebo pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží.

Z hlediska subjektivní stránky je požadováno úmyslné zavinění. Ještě je třeba zmínit, že v případě, kdy oběť využije lsti vůči pachateli a pachatel tak pohlavní styk nevykoná, nejedná se v žádném případě o dobrovolné upuštění od pokusu trestného činu znásilnění.

V rámci rozboru této skutkové podstaty považuji za důležité v závěru zmínit alespoň některé základní pojmy související s trestným činem znásilnění, tyto cituji ze Šámala⁴³:

- násilí: použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli;
- pohrůžka násilí: pachatel vyhrožuje užitím bezprostředního násilí, nebo násilím, které nemá být vykonáno ihned, ale teprve v bližší nebo vzdálenější budoucnosti;
- pohrůžka jiné těžké újmy: hrozba pachatele, že způsobí majetkovou újmu, vážnou újmu na cti a dobré pověsti, hrozby směřující k rozvratu manželství nebo rodinného života apod.;
- donucení: překonání vážně míněného odporu nebo jeho podlehnutí při seznání beznadějnosti odporu;
- bezbrannost: stav oběti, ve kterém není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, případně stav, ve kterém není oběť schopna klást odpor pachatelovu jednání;
- zneužití bezbrannosti: pachateli je známo, že oběť je bezbranná a ten tohoto faktu využije k dosažení svého cíle.

Zpřísnění postihu za znásilnění (a celkově za násilné trestné činy) je projevem snahy o důraznější a spravedlivější postih rozšiřující se formy této kriminality. Jestliže

⁴³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II*. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1652 - 1653.

v r. 1995 bylo odsouzeno 219 případů znásilnění, pak v r. 2004 to bylo již 218 a v r. 2010 dokonce 299.⁴⁴

Rekodifikace trestního práva přinesla také nový trestný čin, a to sexuální nátlak. Rozdíl mezi znásilněním a sexuálním nátlakem by se dal laicky osvětlit na pachateli, který je při znásilnění aktivnější, zatímco při sexuálním nátlaku se spokojí s rolí pozorovatele. Přesto si troufám tvrdit, že zásah pachatele do intimní sféry oběti a do její lidské důstojnosti je tu téměř stejný.

Sílí odborné hlasy, že vývoj právní úpravy násilných deliktů nelze považovat za ukončený.

⁴⁴ ŠČERBA, Filip. *K některým problémům trestního postihu násilných trestných činů*. Kriminální věda 63/2013, vyd. MV ČR, s. 303.

5 Mýty o znásilnění

Již jsme zmínili, že pachatelem trestného činu znásilnění je ve většině případů osoba, kterou oběť velmi dobře zná. Představa široké veřejnosti o neznámém zvrhlíkovi (obecně panující názor) je jedním z mnoha mýtů o znásilnění jako takovém. Se stejnými mýty se potýká i trestný čin pohlavního zneužívání. I tam statistiky nemilosrdně odhalují pravdu, tedy že pachatelem je osoba, která má k oběti zpravidla velmi blízko.

Vznik mýtů (hluboce zakořeněných představ) jde ruku v ruce s tzv. stereotypy a předsudky. Těmi stereotypy a předsudky trpí nejenom veřejnost, ale často i osoby, které násilnou trestnou činnost vyšetřují, popř. o ní rozhodují. I ony jsou totiž jenom lidmi.

Proto se zvýšil tlak ze strany kriminologů, psychologů, sociologů především na odborné osoby. A existuje mnoho prací, které se snaží mýty jednak pojmenovat a jednak je vědecky vyvrátit, aby již nedocházelo k prohlubování viktimizace u obětí, aby orgány činné v trestním řízení zaujaly opravdu objektivní postoj prost těchto předsudků, aby se oběti nebály a nestyděly nahlásit tuto velmi latentní trestnou činnost (zde je zapotřebí zmínit, že se oběti často mnohem více obávají nikoliv pachatele, ale svého okolí a nabízí se otázka "proč"). Např. ČÍRTKOVÁ⁴⁵ hovoří o těchto mýtech:

1) Mýtus o atraktivitě oběti

Tím se zdaleka nemyslí jen žena, která vyhlíží bezbranně, bez sebevědomí, je slabé tělesné konstrukce. Onou atraktivitou oběti ve smyslu mýtu se myslí především její zevnějšek a chování, tedy křiklavě rudá rtěnka, oděv spíše obnažující než zahalující, provokující chování. Jenomže pro pachatele je atraktivní taková oběť, která se mu jeví dostupná a přemožitelná.

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Ovlivňují mýty vyšetřování trestního činu znásilnění*. Kriminallistika 3 /2014, vyd. MV ČR, s. 169 - 170.

Čírtková zmiňuje, že tento mýtus má velmi nebezpečný důsledek, protože u starších a méně atraktivních žen zvyšuje zábrany oznámit trestný čin. Starší ženy se totiž obávají, že jim nikdo neuvěří. Hrubě řečeno, kdo by na ně vlezl?

Díky ustálených předsudkům může snadno vzniknout dojem, že si ona dáma záležitost vymyslela, aby se učinila zajímavější.

2) Mýtus o nulové újmě

Především mezi muži panuje názor, že slušně vychovanou ženu nespátříš po 22. hodině na ulici. Za slušné ženy jsou považovány ty, které se podrobily společenským pravidlům, tedy respektují společenské konvence, jsou zpravidla vdané a jejich život se otáčí pouze kolem rodiny a jednoho partnera.

Díky tomuto mýtu převládá i mezi policisty názor, že prostitutku nelze znásilnit. Prostitutka, která vykonává nejstarší řemeslo, je dostatečně srozuměna s riziky a následky, musí být připravena k i nestandardním sexuálním praktikám (jinými slovy "hodně toho zažila", o počtu partnerů nemluvě), takže těžko hovořit o nějaké újmě. Nebo ne?

3) Mýtus o možnosti oběti se bránit

Když žena nechce, tak ji přeci nelze znásilnit. Když se nebrání, tak to vlastně chce. Ale co když se nebrání proto, aby zamezila většímu zranění, aby nezvyšovala svoji obranou agresivitu pachatele, co když na to jednoduše nemá?

Čírtková správně hovoří o "aktu převálcování". Je to moment překvapení, jinými slovy okamžik, kdy pachatel na nic nečekající oběť zaútočil. U oběti často dochází ke sporu, oběť se málokdy zmůže na účinná protiopatření. Jde o akt násilí, který obsahuje ponížení, degradaci, a to vše ochromí psychiku oběti.

4) Mýtus o riskantním chování oběti

Hlavní funkcí mýtů jako takových je očernit oběť, podsunout jí podíl viny na vlastním znásilnění. Oběť měla tušit/vědět, co se stane/může stát, a proto se měla v daný okamžik, v daném místě a čase zachovat tak či onak. Prostě oběť byla lehkovážná, koledovala si o to a svým způsobem si to zasloužila.

V rámci tohoto mýtu je oběti vyčítáno, že se věnuje nějaké frekventované aktivitě (večerní běh, docházení do posilovny apod., ale též že se dala do řeči s cizím mužem, domluvila si schůzku přes internetovou seznamku, nechala se doprovodit kolegou z večírku).

Při posuzování údajné riskantnosti a lehkovážnosti oběti se často uplatňuje tzv. chyba zpětného úsudku (Čírtková, tamtéž, str. 170). Ve zpětném hledáčku, když víme, co se stalo, se normální chování jeví jako vyzývavé či neopatrné.

Dovolím si menší srovnání s domácím násilím: odsoudit oběť domácího násilí a pozastavovat se nad tím, proč se nebránila, proč neodešla dříve, je snadné, jenomže každý vztah má svůj vývoj a žádný policista onen vývoj nezná, zná jen ten konec a důsledky.

5) Mýtus o správné oběti znásilnění

Podle tohoto mýtu je na ženě ihned poznat, co se stalo. Je traumatizovaná, hned vypráví, co se jí stalo. Neexistuje jediné správné, resp. typické chování oběti znásilnění. Ano, některé jsou uzlíčky neštěstí, ale některé působí až chladně a tupě, některé se začnou projevovat agresivně. Také není pravdou, že se s takovým zážitkem žena někomu nutně svěří. Právě naopak. I to přispívá k celkové latenci této trestné činnosti.

6) Mýtus o rozdílných dopadech znásilnění, kterého se dopustí neznámý pachatel

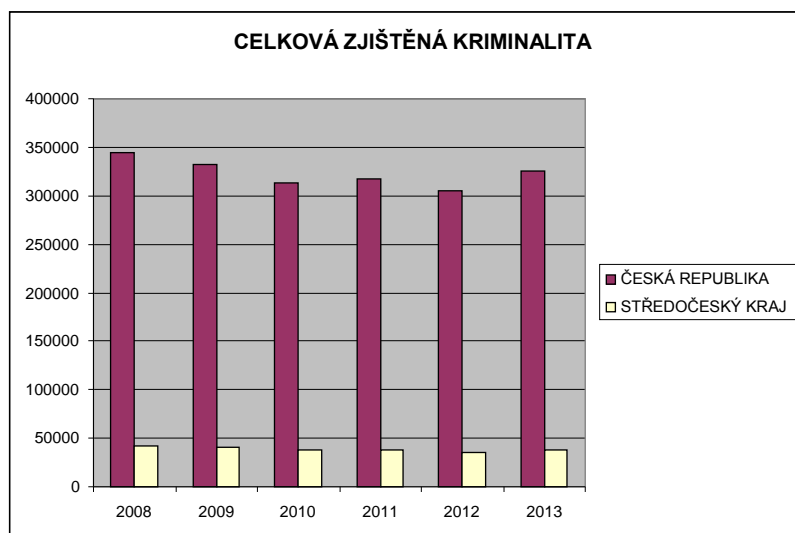
Domnívat se, že daleko větší trauma prožije žena po znásilnění cizím mužem je úsměvné. To, jaké trauma žena prožije, nemůže odhadnout ani sama oběť. Jde zpravidla o první zkušenost, na kterou se psychika oběti teprve učí reagovat. Svůj vliv má jistě dosavadní život oběti, její zkušenosti, možná prožitá traumata z dětství (otec tyran, psychicky labilní matka, pohlavní zneužívání v rodině), naopak idylické a na podněty bohaté dětství, dosavadní život dosud bez náročnějších zážitků atd. Důležité jsou také zdravotní následky. Jaký postoj zaujme rodina oběti, její partner, její okolí (kolegové, sousedé).

Jediný potvrzený rozdíl spočívá v tom, že oběť znásilněná cizím mužem skutek spíše oznámí a častěji vyhledá pomoc.

6 Statistické přehledy mravnostní kriminality za období 2008-2013 na území České republiky a na území Středočeského kraje

V poslední kapitole své práce předkládám několik statistických dat týkajících se (nejen) mravnostní kriminality na území České republiky a dále na území Středočeského kraje. Data jsou získána ze statistických přehledů kriminality dostupných v rámci informačního servisu na oficiálních internetových stránkách Policie ČR.⁴⁶

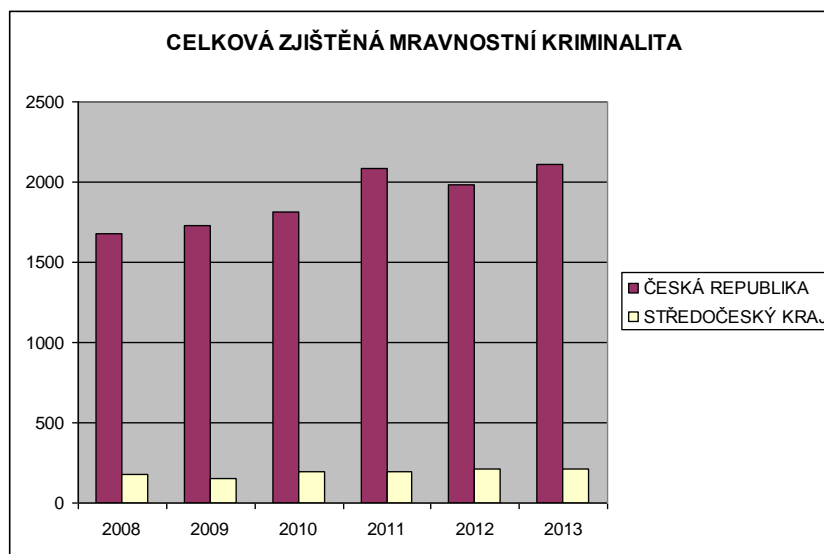
V prvním grafu je znázorněn poměr celkové zjištěné kriminality, při porovnání České republiky a Středočeského kraje za období od roku 2008 do roku 2013. Přičemž vzájemný poměr veškerých výsledků za rozebíraná období nám dává výsledek, že kriminalita v rámci Středočeského kraje zastupuje v celorepublikovém nápadu trestné činnosti (zjištěných trestných činech) zhruba 12 %.



Druhý graf znázorňuje poměr zjištěných mravnostních trestných činů na území České republiky a Středočeského kraje. Pokud opět spočítáme průměrný podíl zjištěných mravnostních trestných činů na území Středočeského kraje vůči zjištěné

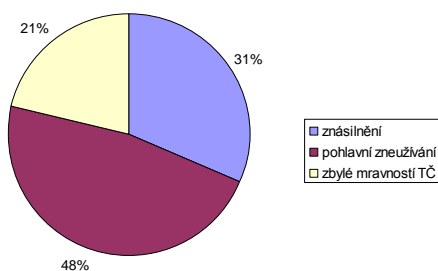
⁴⁶ POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. Statistické přehledy. [online]. [cit. 15.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>.

mrvnostní kriminalitě na území celé republiky, dostáváme se za dané období (tedy za roky 2008 až 2013) na průměrnou hodnotu 10,1 %.

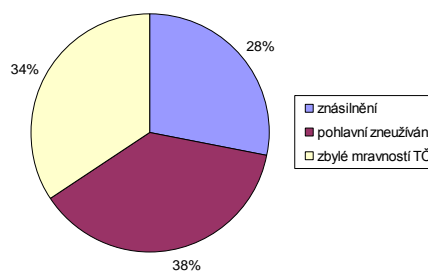


V následujících čtyřech výšečových grafech je naznačen (zaokrouhlený) procentuální poměr jednotlivých trestných činů (zde se zaměřením na zastoupení trestného činu znásilnění a trestného činu pohlavní zneužívání) v rámci celkové zjištěné mrvnostní kriminality jednak na území České republiky a jednak na území Středočeském kraji v roce 2008 a dále v roce 2013. Jak je z grafů zřejmé, došlo k určitému posunu zastoupení jednotlivých trestných činů. Jako jeden z důvodů lze mimo jiné určit rovněž to, že došlo k rekodifikaci trestního zákoníku.

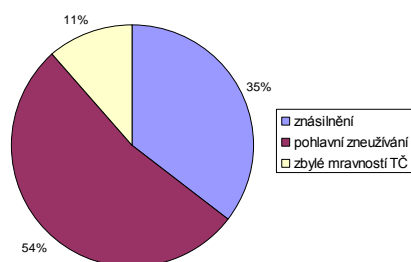
POMĚR MRAVNOSTNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY V ROCE 2008



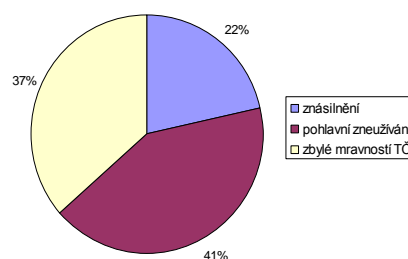
POMĚR MRAVNOSTNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY V ROCE 2013



POMĚR MRAVNOSTNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ V RÁMCI STŘEDOČESKÉHO KRAJE V ROCE 2008



POMĚR MRAVNOSTNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ RÁMCI STŘEDOČESKÉHO KRAJE V ROCE 2013



Z grafů vyplývá, že v roce 2008 bylo z celkové mravnostní kriminality na území celé České republiky zjištěno 31 % trestných činů znásilnění a na území Středočeského kraje měl na celkové mravnostní kriminalitě trestný čin znásilnění podíl 35 %. V roce 2013 došlo na území celé České republiky ke snížení podílu na 28 % a na území Středočeského kraje dokonce na 22 %.

Na území celé České republiky bylo v roce 2008 (údaje uváděny za sledované období) z celkového počtu 529 trestných činů znásilnění objasněno 361 skutků, což znamená 68,24% objasněnost tohoto trestného činu. V roce 2013 bylo ze zjištěných 589 znásilnění objasněno 410 skutků, což nám dává výsledek objasněnosti trestného činu znásilnění v 69,61 %. Celkový průměr objasněnosti trestného činu znásilnění na území České republiky v letech 2008 až 2013 činí 71,05 %.

Na území Středočeského kraje bylo v roce 2008 zjištěno 62 trestných činů znásilnění, z toho bylo objasněno 38 skutků, tedy 61,29 %. V roce 2013 bylo zjištěno 47 skutků a objasněno jich bylo 27, což znamená, že procento objasněnosti činí 57,45 %. Celkový průměr objasněnosti trestného činu znásilnění na území Středočeského kraje v letech 2008 až 2013 činí 65,73 %.

Z výše uvedených statistiky vyplývá, že objasněnost trestného činu znásilnění není zanedbatelná. Musíme vzít v potaz ale fakt, že do policejních statistik se dostane zhruba 3 až 5 % veškerých spáchaných trestných činů znásilnění. Z toho vyplývá, jak malé procento této trestné činnosti je ve finále zjištěno, objasněno a tím pádem, jak málo pachatelů je potrestáno.

Závěr

V závěru práce je shrnut její obsah a zároveň poznatky, které byly získány během jejího zpracování.

Práce byla rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se byla zaměřena na teoretické představení oboru sexuologie, její historii, definici základních pojmů a rozbor jednotlivých parafilií. Druhá kapitola byla věnována rozboru osobnosti pachatele sexuálního násilí a jeho oběti. Třetí kapitola je právně-teoretická a nabízí se v ní jak obecný pohled na skupinu trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, tak dále rozbor skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Ve čtvrté kapitole práce jsou předloženy statistické výstupy výskytu mravnostní kriminality v letech 2008 až 2013, a to na území celé České republiky a Středočeského kraje.

Jak bylo zmíněno v úvodu práce, téma „Osobnosti pachatelů sexuálního násilí“ bylo vybráno z toho důvodu, že v současné době se v rámci forenzní psychologie setkáváme spíše se zaměřením na problematiku obětí. Nicméně pochopení samotných pachatelů nám, dle názoru autora, přinese pozitivní výsledky, které pak lze aplikovat nejen při pomoci obětem, ale zároveň i při pomoci pachatelům a v rámci prevence. Prevenci ostatně považuje autor za jeden z nejdůležitějších aspektů, aby bylo možno společnost ochránit před potencionálními budoucími pachateli násilných sexuálních deliktů, kteří trpí některou z vážných (společnosti nebezpečných) parafilií. Z tohoto důvodu je považováno za důležité zavést osvětu například mezi učitele na základních a středních školách. Jak vyplývá z textu druhé kapitoly práce, u mnohých budoucích sexuálních agresorů se první projevy vyskytují již v dětství, případně se plně začínají rozvíjet v období puberty. Jakmile by učitelé zaznamenali nestandardní chování u některého z dětí (pubescentů), jako například brutální napadání nebo obtěžování mladších dětí či týrání zvířat a podobně (tedy již v tomto mladém věku se stávají rizikovým faktorem pro své okolí), bylo by dle názoru autora vhodné, aby takovéto projevy byly dále konzultovány se školním psychologem, případně sexuologem, který by mohl určit, zda se jedná o potenciálně nebezpečnou osobnost trpící některou z parafilií a tím pádem by mohla být zahájena vhodná léčba již v zárodku. Stejně tak by bylo vhodné (například v rámci školních setkání) tuto osvětu zaměřit i na rodiče. Zde by však bylo vhodné vždy upozornit na to, že takovéto besedy nejsou směřovány proti jejich dětem, ale naopak k jejich ochraně.

V případě obětí těchto závažných trestných činů je důležité, abychom byli schopni správného pochopení a přijetí. Tento fakt se týká jak policie a ostatních pracovníků, se kterými se oběť během procesu objasňování trestné činnosti setkává (např. zdravotníci, soudci), tak především rodiny a známých. Mnohé oběti jsou totiž vystaveny sekundární viktimizaci díky tomu, že například partner znásilněné ženy si myslí, že viníkem je jeho napadená družka a je schopen omlouvat pachatele. Zvláštní skupinu pak samozřejmě tvoří pachatelé sexuálních deliktů, kteří jsou blízkými osobami obětí. Není pak překvapením, jak malé procento zjištěných trestných činů v sexuální oblasti se objevuje v policejních statistikách.

Záleží především na nás, jakým způsobem budeme vnímat své okolí a jak k němu budeme přistupovat. Pokud nebudeme lhostejní, ale naopak přijmeme určitou zodpovědnost, můžeme tak chránit nejenom sebe, ale i druhé.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

BRICHČÍN, S . a kol. *Sexuální delikventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. 1 . vydání. Praha: Psychiatrické centrum, 1996. ISBN 80-85121-16-6 .

BRICHČÍN, S ., KALVACH, Z . *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. 1 . vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003. ISBN 80-7251-129-7 .

CAPPONI, V ., HAJNOVÁ, R ., NOVÁK, T . *Sexuologický slovník*. 1 . vydání. Praha: Grada Publishing, 1994. ISBN 80-7169-115-1 .

ČÍRTKOVÁ, L . *Forenzní psychologie*. 1 . vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4 .

GILLERNOVÁ, I ., BOUKALOVÁ, H . *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1 . vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3 .

GÖDTEL, R . *Sexualita a násilí*. 1 . vydání. Praha: Český spisovatel, a . s ., 1994. ISBN 80-202-0512-8 .

SPURNÝ, J . *Psychologie násilí*. 1 . vydání. Praha: EUROUNION, s .r .o ., 1996. ISBN 80-85858-30-4 .

ŠÁMAL, P . a kol. *Trestní zákoník I . § 1 až 139. Komentář*. 1 . vydání. Praha: C . H . Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-178-9 .

ŠÁMAL, P . a kol. *Trestní zákoník II . § 140 až 421. Komentář*. 1 . vydání. Praha: C . H . Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3 .

ŠULC, V . *Když vzlétne děs a nevíra – Panoptikum sexuálních vražd I* . 1 . vydání. Praha: Nakladatelství Epoque, 2013. ISBN 978-80-7425-182-5 .

WEISS, P . *Poruchy sexuální preference*. Dosud nepublikováno.

Časopisecké zdroje

ADAMOŤÁ, P. *Sexuálně motivovaná kriminalita – interdisciplinární fenomén*. Kriminalistika 4 /2014, vid. MV ČR. ISSN 1210-9150.

BRICHČÍN, S., SPILKOVÁ, J. *Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě*. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 35, č. 2 /2002. ISSN 1210-9150.

ČÍRTKOVÁ, L. *Oběti znásilnění*. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 35, č. 3 /2002. ISSN 1210-9150.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Ovlivňují mýty vyšetřování trestního činu znásilnění*. Kriminalistika 3 /2014, vyd. MV ČR. ISSN 1210-9150.

GERLOVÁ, E. – WEISS, P. *Sexuální násilí (Sexual aggression)*. 2008, roč. 8, č. 2. ISSN 1212-0383.

ŠČERBA, Filip. *K některým problémům trestního postihu násilných trestných činů*. Kriminalistika 3 /2013, vyd. MV ČR. ISSN 1210-9150.

WEISS, P. *Sexuální agrese – oběti a pachatelé*. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 34, č. 1 /2001. ISSN 1210-9150.

Elektronické zdroje

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 25.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.mvcr.cz/>>.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 15.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.policie.cz/>>.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistické přehledy*. [online]. [cit. 15.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>.

POSLANECNÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. [cit. 08.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://psp.cz/sqw/hp.sqw>>.

SEXUOLOGICKÝ ÚSTAV *Všeobecné fakultní nemocnice v Praze a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy*. [online]. [cit. 26.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.vfn.cz/pracoviste/kliniky-a-oddeleni/sexuologicky-ustav/>>.

ÚZIS ČR *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR*. [online]. [cit. 15.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://http://www.uzis.cz/>>.

WEISS, P. *Sexuální agrese – oběti a pachatelé*. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, roč. 34, č. 1/2001. [online]. [cit. 13.02.2016]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalistika-728588.aspx?q=y2hudw09ng%3d%3d>>.

Legislativní dokumenty

Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY – digitální depozitář: *Důvodová zpráva k zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*. [online]. [cit. 08.02.2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0>>.

Seznam příloh

Příloha č. I – Václav Mrázek: [online]. [cit. 25.02.2014]. Dostupné na: <<http://www.murderpedia.org/male.M/m/mrazek-vaclav-photos.htm>>

Příloha č. II – Ladislav Hojer: [online]. [cit. 25.02.2014]. Dostupné na: <<http://www.stcity.sk/article.php?idc=2057>>

Příloha č. III – seznam tabulek a grafů

Přílohy

V příloze jsou doplněny podobenky dvou sexuálních násilníků a vrahů, které jsou zmiňovány v textu práce.

Příloha č . I



VÁCLAV MRÁZEK (1925 – 1957)

Mnohonásobný vrah z Chomutovska, kterému bylo za období let 1951 až 1956 prokázáno mnoho desítek trestných činů, přičemž na pomyslné špičce ledovce je 7 dokonaných vražd, 4 pokusy vraždy, 6 dokonaných a 8 pokusů o sexuální násilí.

Vzhledem k počtu obětí, byl nejhorším sériovým vrahem komunistického Československa.

Příloha č . II



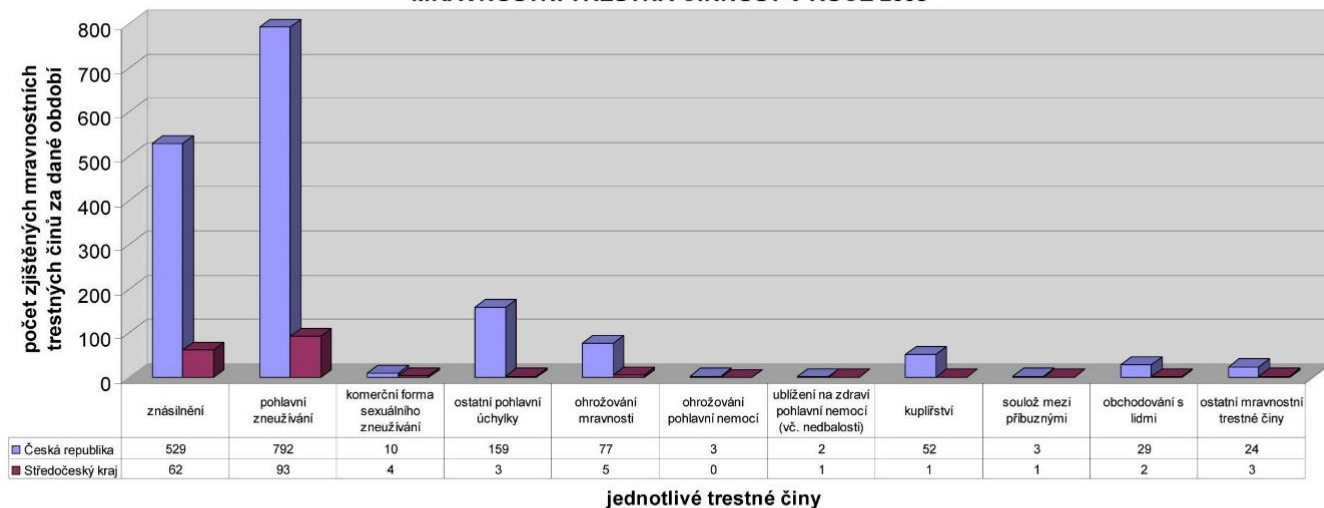
LADISLAV HOJER (1958 – 1986)

V letech 1978 až 1981 zavraždil na území Československa 5 žen. Ve svých činech se vyznačoval značnou brutalitou.

Příloha č . III

V následujících grafech je naznačen (zaokrouhlený) poměr jednotlivých trestných činů v rámci celkové zjištěné mravnostní kriminality na území celé České republiky v roce 2008 a dále v roce 2013.

MRAVNOSTNÍ TRESTNÁ ČINNOST V ROCE 2008



MRAVNOSTNÍ TRESTNÁ ČINNOST V ROCE 2013

